

Асистент мр Здравко Грујић¹

Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

ЕЛЕКТРОНСКИ НАДЗОР У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И УСКЛАЂЕНОСТ СА АКТИМА САВЕТА ЕВРОПЕ

Кривично законодавство Републике Србије усмерено је последњих година ка прописивању и примени алтернативних кривичних санкција и мера. Настанак и развој система алтернативних кривичних санкција представља покушај хуманизације постојећег пеналног система и рационалнији одговор на одређене форме криминалног понашања. Усвајањем Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, 2014. године, заокружен је законски оквир за примену алтернативних кривичних санкција и мера.

У овом раду, аутор пажњу посвећује примени електронског надзора у контролисању слободе кретања окривљеног или осуђеног лица, односно, формама коришћења електронског надзора приликом извршења алтернативних кривичних санкција и мера. Посебно се разматра усклађеност предвиђених законских решења са актима Савета Европе које регулишу ову област.

Кључне речи: Алтернативне кривичне санкције и мере; Електронски надзор; Кућни притвор; Кућни затвор.

1. УВОД

Примена електронског надзора приликом контролисања ограничења слободе кретања представља карактеристику већине модерних кривичноправних система усмерених ка примени алтернативних кривичних санкција и мера. Електронским надзором омогућава се контролисање локације и кретања окривљеног или осуђеног лица, уз коришћење савремених технолошких средстава, односно, надзире се примена успостављених ограничења слободе пре, за време трајања или

---

¹ Здравко Грујић, zdravko.grujic@pr.ac.rs.

након окончаног кривичног поступка, у поступку извршења кривичне санкције, чак и након извршене кривичне санкције.

Иако не постоји општеприхваћен појам, електронски надзор се може дефинисати као општи појам који се односи на надзор локације, кретања или специфичног понашања одређеног лица у оквиру кривичноправног система, уз помоћ савремених електронских и телекомуникацијских средстава и система.² У литератури се као основни разлози за примену електронског надзора наводе хронична пренасељеност пенитенцијарних установа и висока цена изградње нових,³ али и читав низ негативних ефеката која класично затварање може проузроковати код лица лишених слободе.⁴

Примена електронског надзора условљена је, пре свега, одлуком правосудног органа који одузима или ограничава права окривљеног или осуђеног лица. Одлучивање о одузимању или ограничавању права и слободе кретања лица практично представља одређивање алтернативне мере за обезбеђење присуства окривљеног пре, за време трајања и након окончаног кривичног поступка, примену алтернативне мере којом се диверзира кривични поступак, одлуку којом се изриче кривична санкција, одлуку којом се одређује алтернативни метод извршења изречене кривичне санкције, или одлуку којом се одређује примена одређене мере након извршене кривичне санкције. Одлуком се одређују обим ограничења права и слободе кретања лица које се електронски надзире и истовремено утврђује примена електронског надзора у контроли успостављених ограничења. Неопходна претпоставка за примену електронског надзора је претходна и изричита сагласност лица које се електронски надзире, без обзира на то да ли се електронски надзор примењује као модалитет у извршењу одређене алтернативне мере или алтернативне кривичне санкције.

Електронски надзор у већини система не представља самосталну алтернативну кривичну санкцију или меру него само модалитет у њихо-

---

² Вид. М. Nellis, D. Lehner, *Scope and Definitions of Electronic Monitoring*, European Committee on Crime Problems, Council of Penological Cooperation, PC-CP (2012) 7 rev 2, Strasbourg 2012, 2. Ови аутори износе да данашње форме електронског надзора чине технологија радио таласа, биометријски и сателитски надзор, а као примере представљају систем базиран на радио фреквенцији (RF), сателитски надзор (GPS), RAM – *remote alcohol monitoring* (даљинско праћење употребе алкохола), *kiosk reporting* (употреба компјутера као замена за разговор са овлашћеним лицем за надзор кретања). Први део дефиниције из Препоруке Савета Европе о електронском надзору (Rec. CM/Rec (2014) 4).

³ М. Renzema, E. Mayo-Wilson, “Can electronic monitoring reduce crimeto high-risk offenders“, *Journal of Experimental Criminology* 2/2005, 215.

⁴ Вид. Ђ. Игњатовић, *Криминологија*, Београд 2011, 171–173.

вом извршењу. Електронским надзором се, дакле, омогућава извршење алтернативне кривичне санкције или мере санкције применом савремених телекомуникацијских и сателитских система којима се прати локација и кретање, уз неопходну сагласност лица које се надзире и за које се претпоставља да такав начин контроле и ограничења права и слободе сматра „блажим“ у односу на класични начин лишења слободе, и са њим се саглашава.

Историјски посматрано, први пример електронског надзора забележен је у САД 1983. године. Наиме, судија *Jack Love, Albuquerque, New Mexico*, инспирисан стриповима о *Spiredman*-у, изрекао меру електронског надзора према осуђеном на једномесечну казну затвора, пошто је прво установљено да нема уставних препрека због могућег угрожавања права грађана на приватност. Правни основ је нађен у чињеници да је „са гледишта права и слобода осуђеног, који би иначе ‘седео’ у затвору, повољније било да буде ограничен у свом праву на приватност и на слободу кретања тиме што је надгледан у властитом дому, уз услов да на то пристаје”.⁵ Након 1983. године, примена електронског надзора предвиђена је убрзо у преко 30 држава у САД, у Канади 1986, Аустралији 1987, Великој Британији 1989. године.

Према подацима које је представила *Peggy Conway*, уредница часописа *Journal of Offender Monitoring*, број лица која су електронски надзирана у САД, путем система радио фреквенције или *GPS*-а (система за глобално позиционирање) износио је око 75.000 у 1999. години, док је 2009. године било преко 200.000 надзираних лица.⁶ Примена *GPS* технологије је све заступљенија и о томе говори чињеница да је од 2005. до 2009. године стопа годишењег пораста примене овог система електронског надзора између 47 % и 95,6 %.⁷ Када је у питању европски конти-

---

⁵ Н. Мрвић-Петровић, *Алтернативне кривичне санкције и поступци*, Београд 2010, 89. Први системи електронског надзора јављају се двадесетак година раније. *Ralpf* и *Robert Schwitzgebel (Gebel)*, од 1982. године) су 1960-тих година експериментисали са прототиповима уређаја за електронски надзор у помоћ студената и волонтера са Харварда. *Ralpf Gebel* (и *William Hurd*) регистровани су патент, 1964. године, који је контролисао кретање лица до удаљености до 400 метара али је био прегломазан за ношење. Вид. М. Black, R. G. Smith, *Electronic monitoring in the Criminal justice System, Australian Institute of Criminology Trends and Issues in crime and criminal justice*, Canberra 2003, 1. *Robert Gebel* је усавршио систем праћења контроле кретања на бази радио таласа и 1969. године добио дозволу за коришћење радио станице. Више о томе, вид. А. Н. Crowe, L. Sydney, P. Bancroft, B. Lawrence, *Offender Supervision with Electronic Technology*, Lexington, Kentucky 2002, 2.

⁶ М. DeMichele, В. Payne, *Offender Supervision with Electronic Technology, Community Corrections Resource*, Second Edition, Lexington, Kentucky 2009, 17.

⁷ Примена овог система по годинама је следећа: 2005 – 10.250; 2006 – 20.046; 2007 – 37.299; 2008 – 62.121; 2009 – 91.329 лица. Примена система радио фреквенције је на

тент, према подацима Савета Европе за 2009. годину, број лица према којима је започела примена електронског надзора је преко 50.000, а од тог броја само у Великој Британији скоро 50 % (23.599).⁸

У литератури су заступљени различити ставови о примени електронског надзора и последицама задирања у приватност лица према којем се примењује овакав вид надзора, као и лицима из непосредне близине надзираног лица. Отворена су бројна питања о правним, етичким, моралним, социјалним проблемима који овакав вид контроле лица може произвести,⁹ али је чињеница да се без озбиљнијих припрема и сагледавања реалних проблема који се могу појавити у пракси започело са применом електронског надзора у многим државама. Евентуалне последице које би примена технолошких иновација имала на друштво и потенцијална кршења људских права нису могла бити предмет истраживања јер се већ започело са применом нових технологија.¹⁰

Може се очекивати да примена електронског надзора буде све чешћа у годинама које су пред нама. Како истиче Мрвић-Петровић, примена мера технокорекције представља стварност постмодерног друштва,¹¹ и то се не може порицати.

2. САВЕТ ЕВРОПЕ О ЕЛЕКТРОНСКОМ НАДЗОРУ

Комитет министара Савета Европе усвојио је 2014. године Препоруку о електронском надзору.¹² Препорука на ослања и позива на све међународноправне акте усвојене од стране Уједињених нација, Европске уније и Савета Европе које се односе на прописивање и примену алтернативних санкција и мера.¹³ Покушаћемо да укратко представимо

приближно истом нивоу: 1999 – 75.000, 2009 – 108.912 лица.

⁸ Council of Europe Annual Penal Statistics, *Space II, Non-Custodial Sanction and Measures Served in 2009*, Survey 2009, 33.

⁹ Вид. Т. Fabelo, “Technocorrection: The Promises, the Uncertain Threats”, *Sentencing and Correction, Issues for the 21st Century*, No. 5, 2002, 5.

¹⁰ „Данас, временски интервал између развоја новог производа и пласирања на тржиште је скоро тренутан. Ми више немамо луксуз времена да предвидимо последице примене технолошке иновације на друштво или на потенцијална кршења наших права и приватности које примена иновација може произвести.“, *Ibid.*

¹¹ Н. Мрвић-Петровић, 84.

¹² Recommendation CM/Rec (2014) 4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163631>, 15. новембар 2014. Препорука је усвојена 19. фебруара 2014. године.

¹³ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (the Tokyo Rules) (Resolution 45/110); United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules) (Resolution 2010/16); United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (the Beijing Rules) (Resolution 40/33); Convention for the Protection of

најзначајније делове текста Препоруке.

У уводном делу се, између осталог, истиче да је неопходан даљи развој међународне сарадње у области извршења кривичних санкција и износи се став да казна лишења слободе мора бити последње средство реаговања савремених држава на криминално понашање. Такође, наглашава се да се код великог броја осуђених лица ефикасно и економично могу применити кривичне санкције које се извршавају у заједници и указује на чињеницу да пренасељеност затвора и пораст затворске популације представљају огроман изазов највећем броју држава. Примена електронског надзора може у оквирима кривичноправног система допринети смањењу примене мера лишења слободе. Међутим, коришћење савремене технологије у надзору лица мора се законски регулисати како би се умањили потенцијални негативни ефекти примене електронског надзора на лични и породични живот лица према којима се примењује, као и у односу на трећа лица. Коначно, у уводном делу се препоручује државама чланицама Савета Европе да прихвате новоустановљене принципе и предузму све одговарајуће мере у промовисању, прописивању и примени електронског надзора.

Сврха доношења Препоруке је дефинисање скупа основних принципа који се односе на етичка питања и успостављање професионалних стандарда који омогућавају националним властима да обезбеде правично, сразмерно и ефикасно коришћење различитих модела електронског надзора у оквиру кривичноправног система, уз пуно поштовање права лица према којима се надзор примењује.

У Препоруци се електронски надзор дефинише као општи термин који се односи на модалитете надзора којима се прати локација, кре-

Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5); European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders (ETS No. 51); Recommendation Rec(92)16 on the European rules on community sanctions and measures; Recommendation Rec(92)17 concerning consistency in sentencing; Recommendation Rec(97)12 on staff concerned with the implementation of sanctions and measures; Recommendation Rec(99)22 concerning prison overcrowding and prison population inflation; Recommendation Rec(2000)22 on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures; Recommendation Rec(2003)22 on conditional release (parole); Recommendation Rec(2006)2 on the European Prison Rules, Recommendation CM/Rec(2008)11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures; Recommendation CM/Rec(2010)1 on the Council of Europe Probation Rules; Recommendation CM/Rec(2012)5 on the European Code of Ethics for Prison Staff, European Union Council Framework Decision 2008/947/JHA on the application of the principle of mutual recognition to judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions; European Union Council Framework Decision 2009/829/JHA on the application, between member States of the European Union, of the principle of mutual recognition to decisions on supervision measures as an alternative to provisional detention.

тање или специфично понашање лица у оквиру кривичноправног система. Садашњи облици електронског надзора су засновани на радио таласима, биометријским или сателитским технологијама за праћење и обично садрже уређај које се поставља да одређени део тела лица и прати се даљински.

Основни принципи који се промовишу у Препоруци за примену електронског надзора у националним законодавствима су следећи: примена, као и врсте, трајање и модалитети извршења електронског надзора у оквиру кривичног права морају бити регулисани законом; одлука о примени или обустави примене електронског надзора мора бити донета од стране суда или се мора омогућити судско преиспитивање одлука; у претпретресној фази кривичног поступка посебну пажњу треба посветити опасности од мрежног ширења примене електронског надзора; врсте и модели извршења електронског надзора морају бити сразмерни дужини трајања, уз уважавање индивидуалних карактеристика окривљеног или осуђеног лица, и морају бити редовно преиспитивани; електронски надзор не сме бити примењен на начин који ограничава права и слободе осумњиченог или осуђеног лица у већој мери него што је предвиђено одлуком о примени; приликом примене електронског надзора и одређивања врсте, трајања и начина извршења, мора се узети у обзир и утицај примене електронског надзора на права и интереса породице и трећих лица; забрањена је дискриминација у примени електронског надзора на основу пола, расе, боје коже, националности, језика, вероисповести, сексуалне оријентације, политичког или другог мишљења, националног или социјалног порекла, имовинског стања, повезаности са неком националном мањином или физичким или менталним стањем лица; електронски надзор може се применити као самостална мера како би се обезбедило праћење осумњиченог или осуђеног лица са циљем спречавања криминалне активности током периода њеног извршења, а у циљу тражења дугорочнијег уздржавања од криминалних активности, електронски надзор треба комбиновати са другим мерама надзора, помоћи и подршке мера у циљу социјалне реинтеграције преступника; када је приватни сектор укључен у извршење одлуке о примени електронског надзора, одговорност за поступање према лицима над којима се надзор примењује уподобљен релевантним међународним етичким и професионалним стандардима, остаје на државним органима; државни органи ће обезбедити да све релевантне информације које се тичу учешћа приватног сектора у примени електронског надзора буду транспарентне и уредити приступ јавности тим информацијама; у системима у којима осумњичено или осуђено лице учествује у трошковима примене елек-

тронског надзора, износ њиховог учешћа мора бити прописан законом и у сразмери са финансијским могућностима ових лица; прикупљање и доступност података у оквиру примене електронског надзора од стране надлежних државних органа мора се посебно регулисати законом; број ангажованих лица (запослених) одговорних за примену електронског надзора мора бити сразмеран обиму примене, а они морају бити посебно обучени да обављају своје дужности ефикасно, професионално и у складу са највишим етичким стандардима; обука мора да обухвати и питања заштите прикупљених података; држава ће организовати контролу и надзор над радом органа надлежног за примену електронског надзора, у складу са законом.

Препорука предвиђа различите модалитете према којима национална законодавства могу прописивати и применити електронски надзор: током претпретресне фазе кривичног поступка; као услов за суспендовање (обустава) или извршење казне затвора; као самосталну меру надзора над извршењем кривичне санкције или мере у заједници; у комбинацији са другим пробацијским обавезама (обавезама уз заштитни надзор); као меру која се примењује пре отпуштања из затвора; уз условни отпуст; код појачаног усмеравања и надзора у односу на поједине врсте преступника након отпуштања са издржавања казне затвора; као меру за праћење контролу кретања осуђеног затвору и/или у оквиру отворених затвора; као меру за заштиту специфичних жртава злочина од појединих учинилаца кривичних дела.

Поред наведеног, Препорука предвиђа и услове за примену електронског надзора, питања претходне сагласности лица према којем се надзор примењује, сагласности жртве кривичног дела са применом електронског надзора и упознавање жртве са капацитетима и ограничењима у примени технологије, урачунавању трајања мере у трајање изречене кривичне санкције, напомене приликом примене уз забрану напуштања места становања, примени у току извршења казне затвора, примени након извршене кривичне санкције, а посебно о етичким питањима, питањима заштите прикупљених података, особљу које врши електронски надзор, питањима истраживања и информисања јавности о етичким и технолошким аспектима коришћења електронског надзора.

Имајући у виду установљене принципе, потенцијалне модалитете примене, етичке и професионалне препоруке, питања заштите прикупљених података, уважавање интереса жртава кривичних дела, потенцијална ограничења у примени технологије, као и потребу да примена електронског надзора буде правична, сразмерна и ефикасна у оквиру кривичноправног система уз пуно поштовање права лица према којем

се примењује, представимо модалитете примене електронског надзора прописане кривичноправним одредбама у Републици Србији и утврдили усаглашеност решења са текстом Препоруке Савета Европе.

3. КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕЛЕКТРОНСКИ НАДЗОР

Доношењем Кривичног законика¹⁴ и Закона о извршењу кривичних санкција 2006. године,¹⁵ и Законика о кривичном поступку 2011. године,¹⁶ и свим измена и допунама закона које су уследиле, по први пут у Републици Србији омогућена је примена алтернативних кривичних санкција и мера. У 2014. години, доношењем новог Закона о извршењу кривичних санкција¹⁷ и посебног Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера,¹⁸ коначно је заокружен законски оквир за примену алтернативних кривичних санкција и мера.

Међутим, да ли се само заокруживање законског оквира, без обзира на недостатке систематског приступа примени електронског надзора, може сматрати кораком у правом правцу? Да ли је рационалнији приступ на легислативном нивоу могао на самом почетку да постави стабилније темеље примени новог система задирања у приватност лица или је сама примена довољна сама по себи? Да ли се о последицама примене електронског надзора може промишљати касније или се надамо да ће резултати примене, пуком срећом, показати да се остварују циљеви увођења? Ово су само нека од основних питања која очекују одговор. Надамо се да ће отворене дилеме бити тема бројних истраживања у овој области.

На почетку представимо три института код којих је примена електронског надзора могућа: код извршења казне затвора до једне године – „кућни затвор“, приликом обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку – „кућни притвор“ и код условног отпуста са издржавања казне затвора. Прва два, „кућни затвор“ („кућно затварање“) и „кућни притвор“ („кућно притварање“)¹⁹ Кривични законик и Законик о кри-

---

¹⁴ Кривични законик, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

¹⁵ Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11.

¹⁶ Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

¹⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 55/14.

¹⁸ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 55/14.

¹⁹ Игњатовић користи термине кућно затварање и кућно притварање. Вид. Ћ.

вичном поступку не називају тим именима већ се, у првом случају, ради о модалитету у извршењу казне затвора до једне године под именом извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује, док се, у другом случају, као мери обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку ради о мери забране напуштања стана.²⁰ Код условног отпуста, примена електронског надзора је прописана на још „специфичнији“ начин. Наиме, према Кривичном законнику, оставља се могућност суду да приликом одлучивања о условном отпусту одредити да је осуђени дужан да испуни обавезе које су предвиђене кривичноправним одредбама. Законик о кривичном поступку, даље, прописује да у решењу о условном отпусту веће може одлучити и да осуђени за време условног отпуста буде под електронским надзором. Коначно Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера прописује да у случају да је суд донео одлуку о условном отпусту којом је одредио да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама уз примену електронског надзора, електронски надзор не може трајати дуже од једне године, нити дуже од трајања условног отпуста, док се одредбе закона којима се уређује извршење “кућног затвора” аналогно примењују и код примене електронског надзора над условно отпуштеним лицем.

3.1. Извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује (кућни затвор, кућно затварање)

Не прописујући „кућни затвор” као посебну кривичну санкцију, односно, казну, него само као модалитет у извршењу казне затвора, Кривични законик у члану 45, став 5 предвиђа да суд може, уколико учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године, истовремено одредити да ће се она извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује уколико се с обзиром на личност учиниоца, његов ранији живот, његово држање после учињеног дела, степен кривице и друге околности под којима је дело учинио може очекивати да ће се и на тај начин остварити сврха кажњавања.

Кривични законик такође предвиђа да осуђени не сме напуштати просторије у којима станује, осим у случајевима прописаним законом који уређује извршење кривичних санкција. Међутим, уколико осуђени једном у трајању преко шест часова или два пута у трајању до шест ча-

---

Игњатовић „Критичка анализа стања и тенденција у кривичном извршном праву Србије“, *Crimen* 2/2010, Београд, 2010.

²⁰ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера који користи и термине „кућни затвор“ и „кућни притвор“.

сова самовољно напусти просторије у којима станује, суд ће одредити да остатак казне затвора издржи у заводу за извршење казне затвора.²¹ Овим законом предвиђено је и да се осуђеном за кривично дело против брака и породице, који живи са оштећеним у истом породичном домаћинству, не може одредити извршење „кућног затвора“.

Постоје два начина извршења „кућног затвора“ са или без електронског надзора, а пре доношења одлуке о модалитету извршења суд ће утврдити да ли постоје техничке и друге могућности за извршење ове казне.

Послове извршења спроводи Повереничка служба, према члану 3. Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, као посебна организациона јединица надлежна за алтернативне санкције у оквиру Управе за извршење кривичних санкција Министарства правде према поступку предвиђеним истим законом. Повереник утврђује програм поступања и прати извршење казне.

Код извршења „кућног затвора“ уз примену електронског надзора, предвиђено је само да уређај за лоцирање окривљеног (одашиљач са пратећом опремом), који је нешкодљив по здравље поставља стручно лице, које при томе даје потребно упутство окривљеном о начину рада уређаја. Повереничка служба управља и уређајем којим се даљински прати кретање окривљеног и његов положај у простору. Приликом контроле спровођења мере повереник сарађује са полицијом или другим надлежним државним органом.

²¹ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, пак, предвиђа да осуђени има право на боравак ван просторија у којима станује у трајању од највише 2 сата дневно у периоду од 13 до 17 часова. Такође, предвиђено је 11 посебних разлога за напуштање стана, на начин и процедури предвиђеним законом, и то: због пружања нужне медицинске помоћи осуђеном или члану његовог породичног домаћинства, ако је за пружање медицинске помоћи неопходно напуштање просторија; ради одласка на посао, ако кривично дело за које је осуђен није у вези са радом; ради похађања наставе током редовног школовања; због одазивања на позив државног органа; због одласка на полагање испита; због тешке, акутне или хроничне болести, ради одласка на редовне здравствене прегледе или стационараног лечења; због свог венчања или венчања крвног сродника до другог степена сродства; због смрти блиског сродника; због обавезе старања према члановима уже породице предвиђене законом, у случају да ту обавезу не може да обавља друго лице; због сезонских пољопривредних радова, ако се осуђени бави пољопривредом као сталном делатношћу; због других нарочито оправданих разлога за које осуђени може поднети образложену молбу.

^у случају самовољног напуштања просторија, суд ће у року од 24 сата донети одлуку да се остатак казне изврши у заводу за извршење казне затвора.

Директор Управе може, на основу мишљења повереника уз предлог руководиоца Повереничке службе, превремено отпустити осуђеног са издржавања казне највише три месеца до истека казне, ако је издржао девет десетина казне, због доброг владања осуђеног и постигнутих резултата у програму поступања.

Статистички подаци Министарства правде Републике Србије за 2011, 2012. и 2013. годину указују на потребу учесталије примене „кућног затвора“. Наиме, од 88 казни у 2011. години, 70 је извршено са, а 18 без електронског надзора.²² У 2012. години извршено је 678 казни, од тога 528 са, и 82 без електронског надзора (према лицима мушког пола 610, женског пола 68).²³ У 2013. години извршено је 725 казни, 689 са, и 36 без електронског надзора (лица мушког пола 664, женског пола 61).²⁴

Укупан број изречених казни затвора у 2012. години износио 10.212, казна затвора до једне године изречена 6833 пута, „кућни затвор“ чинио је скоро 10 % извршених казни затвора до годину дана, док су у 2013. години од 11.204 казне затвора, 7678 чиниле казне до годину дана затвора, а број казни „кућног затвора“ приближава се проценту из 2012. године. Представљени подаци показују у којој мери примена електронског надзора код извршења казне затвора може бити искоришћена за растеређивање затворских установа, смањење цене извршења казне и отклањање потенцијалних негативних ефеката на осуђена лица у затворским установама.

Изрицање краткотрајних казни лишења слободе и хронична преоптерећеност смештајних капацитета у заводима указују на потребу примене алтернативних начина кажњавања у пракси наших судова, а да примена нових мера, пре свих електронског надзора код кућног затварања, мора бити заступљенија у знатнијем броју у односу на новоустановљену праксу. Постојећи законски оквир мора бити искоришћен да умањи проблеме који постоје у нашем пенитенцијарном систему, а у складу са усвојеном Стратегијом развоја извршења кривичних санкција Републици Србији у периоду од 2013. до 2020.

3.2. Забрана напуштања стана (кућни притвор, кућно притварање)

Законик о кривичном поступку као једну од мера за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступку предвиђа забрану напуштања стана – „кућни притвор“. Наиме, у случају постојања околности које указују да би окривљени могао побећи, или постоје неке од околности због којих суд може одредити меру притвора,²⁵ може забранити окривљеном да без одобрења напусти стан у

---

²² Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2011. годину, Министарство правде, Београд, 2012.

²³ Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2012. годину, Министарство правде, Београд, 2013.

²⁴ Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2013. годину, Министарство правде, Београд, 2014.

²⁵ У питању су околности из члана 211, став 1, тачке 1, 3 и 4: уколико се окривљени

којем борави и одредити услове под којима ће боравити у стану, као што су забрана окривљеном да користи телефон и интернет или да прима друга лица у стан.²⁶

Изузетно, окривљени може и без одобрења напустити свој стан ако је то неопходно ради хитне медицинске интервенције у односу на њега или лице са којим живи у стану, односно ради избегавања или спречавања озбиљне опасности по живот или здравље људи, односно имовину већег обима. Окривљени је дужан да о напуштању стана, разлогу и месту на којем се тренутно налази, без одлагања обавести повереника из органа управе надлежног за извршење кривичних санкција.²⁷ Законик о кривичном поступку предвиђа да суд може наложити да се према окривљеном коме је одређена мера забране напуштања стана примени електронски надзор, и у том случају уређај за лоцирање – одашиљач, на зглоб руке или ноге окривљеног, односно на други начин причвршћује стручно лице, које при том окривљеном даје детаљна упутства о начину рада уређаја. Стручно лице, из органа надлежног за извршење кривичних санкција, рукује уређајем којим се даљински прати кретање окривљеног и његов положај у простору. Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера садржи одредбу која прописује да када суд према окривљеном одреди примену мере кућног притвора контролу поштовања ограничења која су окривљеном одређена одлуком суда обавља Повереничка служба преко Повереника.

О одређивању ове мере, према члану 209, став 1, одлучује суд, на предлог јавног тужиоца а после потврђивања оптужнице и по службеној дужности.²⁸

крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства; особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети; или за кривично дело које му се ставља на терет прописана казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља или му је пресудом првостепеног суда изречена казна затвора од пет година или тежа казна, а начин извршења или тежина последице кривичног дела су довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка.

²⁶ Ова врста забрана окривљеном предвиђена је само овом нормом и није предвиђена неким другим прописом код извршења кућног затвора или код примене електронског надзора код условног отпуста, дакле према већ осуђеним лицима. Доказује несистематичност у приступу проблему и отвара питање неједнаког приступа према различитим категоријама лица у току и након кривичног поступка.

²⁷ И ово решење може се сматрати сувишним јер је на другачији начин регулисано Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера код постојања посебних разлога за напуштање стана.

²⁸ У току истраге, образложено решење о одређивању, продужењу или укидању мере

Према поменутих извештајима Министарства правде мера забране напуштања стана – кућног притвора уз примену електронског надзора одређена је једном у 2011, 20 пута у 2012, и 44 пута у 2013. години. Ови подаци указују на минималну примену мере кућног притварања у кривичноправном систему Републике Србије. Имајући у виду честу примену мере притвора у кривичним поступцима у Републици Србији, јасно је да постоји потреба значајније примене мере кућног притварања у циљу смањења пренасељености затворских капацитета.

3.3. Примена електронског надзора код условног отпуста

У претходном делу рада указали смо да је примена електронског надзора могућа и код условног отпуштања лица са издржавања казне. Наиме, према члану 46 Кривичног законика суд ће отпустити осуђеног који је издржаво две трећине казне затвора ако се у току издржавања казне тако поправио да се може са основом очекивати да ће се на слободи добро владати.²⁹ Према ставу 3 овог члана суд може у одлуци о условном отпусту одредити да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама.

Законик о кривичном поступку у члану 566, став 2 предвиђа да суд, након окончања рочишта којим усваја молбу осуђеног за пуштање на условни отпуст, решењем може одредити да, између осталих обавеза предвиђених кривичним законом, осуђени буде под електронским надзором.

Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера предвиђа да у случају да је суд донео одлуку о условном отпусту којом је одредио да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама уз примену електронског надзора, електронски надзор не може трајати дуже од једне године, нити дуже од трајања условног отпуста,

доноси судија за претходни поступак, а после подигнуте оптужнице веће. Ако меру није предложио јавни тужилац, а поступак се води за кривично дело за које се гони по службеној дужности, суд ће пре доношења одлуке затражити мишљење јавног тужиоца. Окривљени ће се у решењу о изрицању мере из става 1 овог члана упозорити да се против њега може одредити притвор ако прекрши изречену забрану.

^{Мера} може трајати док за то постоји потреба, а најдуже до правноснажности пресуде, односно до упућивања окривљеног на издржавање кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе. Суд је дужан да свака три месеца испита да ли је даље трајање мере оправдано.

²⁹ При оцени да ли ће се осуђени условно отпустити, узме се у обзир његово владање за време издржавања казне, извршавање радних обавеза, с обзиром на његову радну способност, као и друге околности које показују да је у односу на њега постигнута сврха кажњавања. Не може се условно отпустити осуђени који је током издржавања казне два пута дисциплински кажњаван и коме су одузете додељене погодности.

док се на примену електронског надзора примењују одредбе овог закона којима се уређује извршење казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује са електронским надзором.

Начин прописивања примене електроског надзора код условног отпуста може сматрати у најмању руку “неуобичајеним” јер кривични закон само упућује на друге обавезе предвиђене кривичноправним одредбама, закон који уређује кривични поступак омогућава електронски надзор код извршења обавеза, а закон о извршењу упућује на аналогну примену одредаба о извршењу које се односе на „кућни затвор” са електронским надзором.

4. ЗАКЉУЧАК

Нови кривичноправни законски оквир у Републици Србији предвиђа могућу примену електронског надзора код института „кућног затвора”, „кућног притвора” и условног отпуста уз електронски надзор. На основу анализе текста законских прописа намеће се закључак да увођење мере електронског надзора у контроли локације и кретања окривљеног или осуђеног лица није плод систематске легислативне активности већ, можда, резултат жеље да се са убрзаним започињањем примене електронског надзора прикаже да се криминално политичка активност усмерава у правцу алтернативног начина приступања и кажњавања.

Представљени подаци показују да је примена електронског надзора у представљеним модалитетима готово безначајна у односу на кривичне санкције или мере које алтернира.

Примена „кућног затвора и притвора” са електронским надзором у неким „медијским предметима” креира слику у широј јавности да је примена ових начина приступања одређеним категоријама окривљених или осуђених лица привилегија богатих, утицајних или познатих.

Мора се, пак, признати да је постојећи законски оквир је у складу са основним принципима представљеним у Препоруци Савета Европе о електронском надзору, али и да мора бити измењен и допуњен, садржински и суштински, како би се могли очекивати озбиљнији резултати у областима због којих је примена електронског надзора прописана.

Такође, намеће се закључак да се шира примена електронског надзора може очекивати и код других инсититута као нпр. код одлагања кривичног гоњења, извршења условне осуде са заштитним надзором, код извршења посебних мера из Закона о посебним мерама за спреча-

вање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.³⁰

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Black, Matt, Smith, Russell G., *Electronic monitoring in the Criminal justice System*, Australian Institute of Criminology, Trends and Issues in crime and criminal justice, Canberra 2003;
2. Council of Europe Annual Penal Statistics, *Space II, Non-Custodial Sanction and Measures Served in 2009*, Survey 2009;
3. Crowe, Ann H., Sydney, Linda, Bancroft, Pat, Lawrence, Beverly, *Offender Supervision with Electronic Technology*, Lexington, Kentucky 2002;
4. DeMichele, Matthew, Payne, Brian, *Offender Supervision with Electronic Technology*, Community Corrections Resource, Second Edition, Lexington, Kentucky 2009;
5. Fabelo, Tony, “Technocorrection: The Promises, the Uncertain Threats”, *Sentencing and Correction, Issues for the 21st Century*, No. 5, 2002;
6. Игњатовић, Ђорђе, *Криминологија*, Београд 2011;
7. Игњатовић, Ђорђе, „Критичка анализа стања и тенденција у кривичном извршном праву Србије“, *Crimen* 2/2010;
8. Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2011. годину, Министарство правде, Београд 2012;
9. Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2012. годину, Министарство правде, Београд 2013;
10. Извештај о раду Управе за извршење кривичних санкција за 2013. годину, Министарство правде, Београд 2014;
11. Мрвић-Петровић, Наташа, *Алтернативне кривичне санкције и поступци*, Београд 2010;
12. Nellis, Mike, Lehner, Dominik, *Scope and Definitions of Electronic Monitoring*, European Committee on Crime Problems, Council of Penological Cooperation, PC-CP (2012) 7 rev 2, Strasbourg 2012;
13. Renzema, Marc, Mayo-Wilson, Evan, “Can electronic monitoring reduce crime to high-risk offenders“, *Journal of Experimental Criminology* 2/2005.

Правни прописи

1. Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 55/14;
2. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 72/09 и 31/11;

---

³⁰ Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 32/13.

3. Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 55/14;
4. Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 55/14;
5. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14;
6. Кривични законик, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

Assistant Zdravko Grujic, LL.M.

Faculty of Law, University of Pristina with temporary seat
in Kosovska Mitrovica

ELECTRONIC MONITORING IN CRIMINAL LEGISLATION OF REPUBLIC OF SERBIA AND COMPLIANCE WITH ACTS OF THE COUNCIL OF EUROPE

Summary

The criminal legislation of the Republic of Serbia is directed, in recent years, toward prescribing and implementing alternative criminal sanctions and measures. The emergence and development of alternative criminal sanctions is an attempt of humanization of the existing penal system and rational response to certain forms of criminal behavior. By the adoption of the Law on Execution noncustodial sanctions and measures, in 2014, Republic of Serbia completed the legal framework for the implementation of alternative criminal sanctions and measures.

In this paper, the author pays attention to the implementation of electronic monitoring in controlling freedom of movement of the accused or convicted person, ie, forms and electronic surveillance during the execution of alternative criminal sanctions and measures. Especially, author is considering the compliance of Serbian legal norms with the acts of the Council of Europe which regulate this area.

Key words: *Alternative criminal sanctions and measures; Electronic monitoring; Home detention; House arrest.*